

Yrittäjyysaikomuksista toiminnaksi – vaikuttavuus ja arviointi

Soili Mäkimurto-Koivumaa, FT, YAMK-yliopettaja, Teollisuuden ja luonnonvarojen osaamisala, Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: yrittäjyys, yrittäjyyskasvatus, koulutus

Taustaa

Yrittäjyyden tukeminen ja edistäminen on ajankohtainen teema, joka sisältyy myös nykyiseen hallitusohjelmaan. Ohjelmassa määriteltyjen tavoitteiden tukemiseksi on esitelty useita keinoja, joilla pyritään parantamaan yrittämisen edellytyksiä etenkin PK-sektorilla. Yksi korkeakoulujen kannalta merkittävä keino on Innovaatio- ja palveluseteli, joka mahdollistaa yritysten ja korkeakoulujen yhteistyön tiivistämisen erilaisten kehitys- ja yhteistyöprojektien kautta (mm. OKM:n tiedote 12.4.2016). Akuuttien, yrittäjyyden ja toimivien yritysten tukemiseen tähtäävien keinojen lisäksi on jo aiemmin tiedostettu yrittäjyysvalmiuksien ja yrittäjämäisen toiminnan, yrittävyyden, aikaansaamisen haasteita (OKM, 2009).

Opetus- ja kulttuuriministeriön raportissa (2009, 12) on määritelty korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden tahtotila seuraavasti: ”Jokaisessa korkeakoulussa on hyväksytty toimintatapa, jossa kannustetaan ja tarjotaan valmiuksia yrittäjän uralle, synnytetään innovaatioita ja luodaan edellytyksiä yritysten kasvulle.” Esitetty tahtotila on edelleen ajankohtainen. Koulutuksen kannalta tavoitteen saavuttamisen haasteet ovat edelleen samat: millä tavalla yrittäjyysvalmiuksia voidaan koulutuksen yhteydessä kehittää ja mikä on yrittäjyyden käsitteen sisältö. Aiheellista on pohtia myös yrittäjyyden edistämiseen toimenpiteiden vaikuttavuutta, niiden tuloksellisuutta sekä vaikuttavuuden arvioinnin tapoja.

Yrittäjyys, intentio ja kompetenssi

Yrittäjyys mielletään yhä useimmiten yrittäjänä toimimiseksi, jolloin opetuksen näkökulmasta painottuu lähinnä liiketoimintaosaamisen vahvistaminen (mm. Viljamaa, Joensuu & Varamäki 2011). Käsitteen sisältö on kuitenkin laajempi, jolloin yrittäjyyteen liitetään myös yrittäjämäinen ajattelu ja toiminta sekä asenne (mm. Kyrö 1998). Kun yrittäjyyden käsitteeseen sisällytetään myös yksilön toiminta ja siihen vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen, päästään lähemmäs sitä, että yrittäjyyden oppimisessa ei ole kyse pelkästään tietojen ja tietämyksen lisäämisestä vaan myös asenteen ja toimintatapojen kehittämisestä. Viimeksi mainitussa tarvitaan opetusmenetelmällisiä valintoja ja pedagogiikkaa, yrittäjyyskasvatusta tai yrittäjämäisen oppimisen välineitä.

Miten sitten yrittäjyyttä tai yrittäjämäisen henkilön, tai organisaation, toimintaa voisi kuvata? Psykologisessa kirjallisuudessa yrittäjyyteen on liitetty yksilön tasolla mm. oman toiminnan hallinta, riskinotto-kyky, itseluottamus, saavuttamisen halu, epävarmuuden sietokyky ja innovatiivisuus sekä proaktiivisuus (Ferreira, Raposo, Rodrigues, Dinis & do Paco 2012). Organisaatiotason yrittäjyyttä voidaan puolestaan mitata yrittäjyysorientaatiomittarilla (*entrepreneurial orientation, EO*), joka ilmenee toiminnan autonomisuutena, innovatiivisuutena, riskinotto-kykyinä, proaktiivisuutena sekä taipumuksena toimia aggressiivisesti kilpailijoihinsa nähden (mm. Lumpkin & Dess 1996).

Yrittäjyyden prosessin ymmärtämiseksi on ryhdytty pohtimaan tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa yrittäjyysaikomuksiin. Intentioiden (yrittäjyysaikomusten) kehittymistä yrittäjyyden näkökulmasta on tutkittu 1980-luvulta lähtien, jolloin yrittäjyyden tutkimus alkoi yleistyä. Etenkin Ajzenin (1991) suunnitellun käyttäytymisen teoriaa (Theory of Planned Behavior) on käytetty tässä apuna (Varamäki, Joensuu & Viljamaa 2014). Ajzenin (1991) mukaan yksilön käyttäytymistä voidaan ennakoida intentioiden kautta. Intentioon vaikuttaa kolme tekijää: yksilön asenne yrittäjyyteen, subjektiiviset normit eli lähiympäristön tuki, sekä luottamus omiin kykyihin toimia yrittäjänä (pystyvyysuskomus). Näistä etenkin ympäristön tuki vahvistaa intentiota (Varamäki ym. 2014). Lisäksi yrittäjyyden tutkimuksissa on havaittu, että myös pystyvyysuskomuksella (mm. Krueger & Carsrud 2000) näyttää olevan merkitystä yrittäjyyden prosessissa. Koska yrittäjyydessä on pohjimmiltaan kyse mahdollisuuksien havaitsemisesta ja niiden luomisesta, on todennäköistä, että omiin kykyihinsä uskovat henkilöt havainnoivat helpommin yrittämisen mahdollisuuksia kuin esteitä (Peltonen 2014).

Yritystoiminnassa menestymisen näkökulmasta yrittäjyyskompetenssin, tai -osaamisen, ja siihen vaikuttavien tekijöiden hahmottaminen on jatkuva haaste, koska kyseessä on monien tekijöiden yhteisvaikutus. Koulutuksen tavoitteena on kehittää kompetensseja, joita työelämässä tarvitaan. Kompetenssin käsitteellä on ainakin kaksi ulottuvuutta. Yhtäältä se voi tarkoittaa henkilön käyttäytymisellään ilmentävää toimintaa ja toisaalta kompetenssi voi tarkoittaa myös tietyn osaamisen minimitasoa (Mitchelmore & Rawley 2010). Kompetenssikäsitteen sijaan voidaan puhua myös kvalifikaatioista, asiantuntijuudesta, ammatillisesta pätevyydestä tai vaikkapa osaamisesta (Morris, Webb, Fu & Singhal 2013; Peltonen 2014). Yrittäjyyskompetenssin muodostumisen on nähty liittyvän myös persoonaan tai henkilöön itseensä (mm. asenne, minäkuva) tai kognitiivisiin taitoihin hyödyntää työkokemuksen, harjoittelun ja koulutuksen sisältämiä elementtejä (Man & Lau 2005). Edellisistä ensin mainitut ovat luonteeltaan stabiileja ja jälkimmäisten kautta kertyvä osaaminen dynaamista (Morris ym. 2013). Yrittäjyydessä tarvitaan käyttäytymiseen liittyviä kompetensseja (mahdollisuuksien havaitseminen ja arviointi, resurssien hankinta sekä liiketoimintamallien kehittäminen) ja asennetason osaamista kuten joustavuutta, uskoa omiin kykyihin sekä sitkeyttä (Morris ym. 2013). Voidaan otaksua, että kompetenssi jollakin osa-alueella voi näkyä myös hyvänä suorituskyynä tai tuottavuutena.

Yrittäjyyteen ja yrittäjämäiseen toimintaan liitetään yhtenä piirteenä innovatiivisuus: yrittäjältä odotetaan innovatiivisuutta ja uudistavaa schumpeteriläistä toimintaa. Onko siis niin, että yrittäjyyden kompetenssi on sama kuin innovatiivisuuden kompetenssi? Innovatiivisuus voidaan nähdä laajana käsitteenä, johon liittyy niin uuden luomista ja kaupallistamista kuin osaamisen ja taitojen yhdistelyäkin (mm. Korpelainen 2005). Yrittäjyyttä ja innovatiivisuutta näyttää yhdistävän organisaatioiden arvostamien kompetenssien osalta kuusi elementtiä: vakuuttaminen ja verkostoituminen, mahdollisuuksien etsiminen ja aloitteellisuus, tiedon hankinta, riskin ottaminen, itsenäisyys ja itseluottamus sekä sitoutuminen. Edellisten lisäksi yrittäjyyteen voidaan liittää kuitenkin myös *päämäärien asettaminen, systemaattinen suunnittelu ja valvonta, tehokkuuden vaatimus sekä laadun ja sinnikkyuden korostuminen* (Santandreu-Mascarell, Garzon & Knorr 2013). Viimeksi mainittujen onkin arvioitu selittävän osaltaan sitä, miksi jotkut yritykset, ja yrittäjät, menestyvät (ibid).

Koulutuksen vaikuttavuus ja arviointi

Yrittäjyyteen ja yrittäjämäiseen toimintaan liittyvää käyttäytymistä on pyritty arvioimaan, tai mittaamaan eri tavoin, jotta saataisiin vahvistusta sille, miten tiettyä käyttäytymistä voitaisiin vahvistaa ja onko toteutetuilla toimenpiteillä vaikuttavuutta. Fysikaalisten ilmiöiden mittaamiselle ja tulosten analysoinnille on selkeät menettelytavat, mutta käyttäytymisen mittaaminen on haasteellisempaa, koska tuloksia ei voida mitata samoissa olosuhteissa. Yrittäjämäisen toiminnan ja sitä tukevan koulutuksen osalta onkin aiheellista tarkastella tai arvioida niin yrittäjyyskoulutuksen kuin yrittäjyyskasvatuksenkin vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta.

Tutkittaessa yrittäjyyskoulutuksen vaikutusta ovat joissakin tapauksissa koulutuksen vaikutukset olleet kohdejoukosta riippuen positiivisia. Joidenkin kohdalla kiinnostus yrittäjyyteen ja yrittäjäksi ryhtymiseen on lisääntynyt (mm. Peterman & Kennedy 2003; Souitaris, Zerbinati & Al-Laham 2007) ja joissakin tutkimuksissa on havaittu myös päinvastaista: koulutuksen vaikutuksesta yrittäjyyden kiinnostavuus väheni (mm. Osterbeek, Praag & Ijsstelstein 2010). Intention keskittyvät tutkimukset ovat nostaneet esille sen, että niin lähipiirin tuella kuin uskolla omiin kykyihinkin (pystyvyysuskomuksella) on vaikutusta yrittäjyysaikomuksiin. Edellisten tekijöiden lisäksi on selvitetty myös sitä, miten henkilöiden oma motivaatio ja ryhmän tuki voisi auttaa yrittäjyysopinnoissa (Hytti, Stenholm, Heinonen and Seikkula-Leino, 2010). Henkilöillä voi olla sekä ulkoisia että sisäisiä motivaatiotekijöitä: sisäisen motivaation omaavat ovat jo lähtökohtaisesti orientoituneita yrittäjyyteen. Ulkoinen motivaatio liittyy lähinnä suorituspakkoon, jolloin tutkinnon suorittaminen edellyttää tiettyjä yrittäjyysopintoja (Hytti ym. 2010).

Kun arvioidaan koulutusta ja sen vaikuttavuutta, voidaan arvioinnin kohteiksi valita neljä elementtiä (Kirkpatrick1994/Uotila & Heimonen 2009):

- Reaktiot, jolloin selvitetään koulutukseen osallistuneiden tyytyväisyyttä koulutukseen esim. palautelomakkeiden avulla.
- Oppiminen koulutuksen aikana, jolloin tarkastellaan oppimista erilaisin mittaavin menetelmin (testit, kokeet).

- Käyttäytyminen, jolloin arvioinnilla pyritään selvittämään mahdollisia käyttäytymisen muutoksia. Tässä voidaan hyödyntää yhtäältä itsearviointia, mutta myös havainnointia ja työelämäpalautetta.
- Tulosten arviointi, jolloin pyritään selvittämään koulutukseen osallistuneiden kykyä käyttää oppimaansa erilaisissa käytännön tilanteissa.

Yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuuden tekijöitä on pohdittu etenkin perus- ja toisen asteen koulutuksen näkökulmasta. Arvioinnin luotettavuuden ja toimivuuden tukemiseksi tarvitaan eri toteuttajille ja tutkijoille yhteinen arvopohja, joka ohjaa koulutuksen tavoitteita, suunnittelua ja toteutusta (Tiikkala, Ruskovaara, Rytkölä, Troberg & Seikkula-Leino 2011). Arvioinnin välineiksi on toisen asteen koulutuksessa suositeltu mm. itsearviointia, voimaannuttavaa ja kehittävää arviointia (esim. vertais- ja pariarviointina) sekä ipsatiivista (itseä kehittävä) arviointia (ibid). Toisen asteen koulutukselle on myös kehitetty yrittäjyyskasvatusmittaristo, jonka avulla opettaja voi arvioida itse toteuttamaansa koulutusta eri kriteerien avulla (<https://developmentcentre.lut.fi/muut/mittaristo/>). Korkeakouluissa toteutettavalle yrittäjyyskasvatukselle tai yrittäjämäiselle oppimiselle ei näyttäisi löytyvän vastaavia arviointivälineitä. Sen sijaan yrittäjyysaikomusten syntyyn vaikuttavia tekijöitä varten on kehitetty Entre Intentio –mittaristo Seinäjoen ammattikorkeakoulussa (ks. Varamäki ym. 2014).

Yhteenvetoa

Yrittäjyyskoulutuksella ja yrittäjämäisellä oppimisella on edelleen tärkeä rooli kehitettäessä työelämässä tarvittavia ja arvostettavia kompetensseja. Useat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että vaikka koulutuksella näyttäisikin olevan vaikutusta intentioihin, ne harvoin johtavat kuitenkin toimintaan eli yrittäjäksi ryhtymiseen (esim. Varamäki ym. 2014). Yrittäjyysaktiivisuus näyttää olevan edelleen suhteellisen alhainen Lapin AMKissa ainakin valmistumiskyselyyn vastanneiden perusteella: kaksi sosiaali- ja terveystieteiden valmistunutta ilmoitti jatkavansa/ryhtyvänsä yrittäjäksi valmistumiskyselyssä 2015; muilla aloilla ei yksikään. Selvää toki on, että heti valmistuttuaan harvalla on vielä osaamista, jota voisi hyödyntää omassa yrityksessään.

Tutkimuksissa on saatu kuitenkin viitteitä siitä, että yrittäjyysaikomuksilla ja pystyvyysuskomuksella on vahva yhteys, joten koulutuksen yhteydessä kannattanee pyrkiä vahvistamaan juuri tätä aluetta. Tiimin tai opiskelijayhteisön tuki ja tiimityön tuomat resurssit vaikuttanevat niin ikään positiivisesti sisäisen motivaation kehittymiseen ja sitä kautta myös opinnoissa suoriutumiseen (Hytti ym. 2010; Peltonen 2014). Edellisen perusteella voitaneenkin otaksua, että niin opetussuunnitelmien laadinnassa kuin opetuksen toteutuksessakin tulisi opiskelijoille tarjota riittävästi mahdollisuuksia vahvistaa uskoa omiin kykyihin ja osaamiseen. Etenkin yrittäjyyden ja yrittäjämäisen toiminnan osalta opetuksessa tulisi pyrkiä vaikuttamaan enemmän asenteisiin ja vähemmän tietämyksen lisäämiseen, koska sitä kautta voitaisiin saada enemmän vaikuttavuutta ja ehkä myös uutta yrittäjyyttä (Ferreira ym. 2012). Opetusmenetelmällisillä valinnoilla on merkitystä yrittäjyyden oppimisessa; tästä monet tutkijat ovat vakuuttuneita. Osallistavilla ja aktivoivilla oppimismenetelmillä - mm. projektioppimisella, jota on toteutettu jo vuosia mm. Teollisuuden ja luonnonvarojen osaamisalalla - voidaan tukea eri menetelmiä tehokkaasti hyödyntäen sekä opiskelijoiden että opettajien yrittäjämäisyyttä.

Toteutuneen koulutuksen vaikuttavuuden arviointiin soveltunevat parhaiten erilaiset itsearviointin keinot myös korkeakouluissa. Myös aktiivinen ja säännöllinen työelämäpalautteen kerääminen voisi tukea koulutuksen suuntaamista.

Lähteet

Ajzen, I. 1991. The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* Vol 50 No 2, 179–211.

Ferreira, J. J., Raposo, M. L., Rodrigues, R. G., Dinis, A. & do Paco, A. 2012. A model of entrepreneurial intention An application of the psychological and behavioral approaches. *Journal of Small Business and Enterprise Development* Vol. 19 No 3, 424–440.

Von Graevenitz, G. Harho, D. & Weber, D. 2010. The Effects of Entrepreneurship Education. *Journal of Economic Behavior and Organization*, Elsevier, Vol. 76 No1, 90–129.

Hytti, U, Stenholm, P., Heinonen, J., and Seikkula-Leino, J. (2010). Perceived learning outcomes in entrepreneurship education: The impact of student motivation and team behavior. *Education + Training*, Vol. 52 No 8/9, 587–606.

Kirkpatrick, D.L. 1994. *Evaluating Training Programs: The Four Levels*. San Francisco, CA: Berrett-Koehler Publishers, Inc.

Korpelainen, K. 2005. *Kasvun pelivara. Innovatiivisuus, motivaatio ja jaksaminen markkinointiyrityksessä*. Acta Universitas Tamperensis 1092. Tampereen yliopistopaino, Tampere: Juvenes Print.

Kyrö, P. 1998. *Yrittäjyyden tarinaa kertomassa*. Juva: WSOY.

Lumpkin, G. T. & Dess, G. G. 1996. Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. *Academy of Management Review* Vol. 21 No 1, 135–172.

Man, T.W.Y. & Lau, T. 2005. The context of entrepreneurship in Hong Kong, *Journal of Small Business and Enterprise Development* Vol. 12 No 4, 464–481.

Mitchelmore, S. & Rowley, J. 2010. Entrepreneurial competencies: a literature review and development agenda. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, Vol. 16 No 2, 92–111.

Morris, M. H., Webb, J. W., Fu, J. & Singhal, S. 2013. A Competence-Based Perspective on Entrepreneurship Education: Conceptual and Empirical Insights. *Journal of Small Business Management* Vol. 51 No 3, 352–369.

Opetusministeriö 2009. *Korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistämisen yhteistyöryhmän muistio*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:10. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/tr10.pdf?lang=fi>

Oosterbeek, H., van Praag M. and Ijsselstein, A. 2010. “The impact of entrepreneurship education on entrepreneurship skills and motivation.” *European Economic Review*, Vol. 54 No 3, 442–454.

Peltonen, K. 2014. *Opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittyminen ja siihen vaikuttavat tekijät*. Aalto University publication services. Doctoral dissertation 175/2014. Helsinki: Unigrafia Oy.

Santandreu-Mascarell, C., Garzon, D. & Knorr, H. 2013. Entrepreneurial and innovative competences, are they the same? *Management Decision* Vol. 51 No 5, 1084–1095.

Souitaris, S., Zerbinati, S., and Al-Laham, A. 2007. “Do entrepreneurship programmes raise entrepreneurial intention of science and engineering students? The effect of learning, inspiration and resources.” *Journal of Business Venturing*, Vol. 22 No 4, 566–591.

Tiikkala, A., Ruskovaara, E., Rytkölä, T., Troberg, E. & Seikkula-Leino, J. 2011. *Yrittäjyyskasvatuksen arvioinnin kehittäminen*. Teoksessa U. Hytti, J. Heinonen & A. Tiikkala (toim.), *Yrittäjämäinen oppiminen: Tavoitteita, toimintaa ja tuloksia*, 238–261. Turku: Turun yliopisto.

Uotila, H. & Heimonen, T. 2009. Young Business Academy (YBA) – koulutusten vaikuttavuusselvitys. Aalto University School of Economics Mikkeli Business Campus Publications, http://pyk2.aalto.fi/julkaisut/n-sarja/N-91_Julkaisun_e-versio.pdf.

Viljamaa, A., Joensuu, S. & Varamäki, E. 2011. Yrittäjyysasenteita ja -aikomuksia tradenomikoulutuksella. UAS Journal 4/2011.

Varamäki, E., Joensuu, S. & Viljamaa, A. 2014. Yrittäjyysaikomusten muutos ja aikomusten yhteys käyttäytymiseen valmistumisen jälkeen. Liiketaloudellinen aikakauskirja 3/14, 211–232.